

HÄDA EI ANNA HÄBENEDA

Statistiliste andmete ^{ana-}l^luus näitab ja igapäevase töö kogemused kinnitavad, et kõrgkooli vastuvõetud üliõpilased jagunevad kindlalt kolme kategooriasse. Ühtedega ei ole mingit vaeva, teistega on kõvasti tegemist, aga kolmandad võiks kohe nimekirjast kustutada, sest nendest ei saa kõige parema tahtmise juures õigeid diplomeeritud spetsialiste. Nende alagruppide suurused erinevad küll teaduskonniti, kuid üht tendentsi võib täheldada kõikjal: viimastel aastatel on hakanud hüdsasti kasvama kolmanda kategooria osakaal. Need on noored, kes tõelise kõrghariduseni ei kätüni oma puuduliku üldteoreetilise ettevalmistuse ja liiga madala sotsiaalse teadlikkuse tõttu. Tavaliselt puuduvad neil ka kõlbelised ja moraalsed eeldused. Sisulist huvi kõrghariduse vastu ^{o e} ja kõrgkooli satuvad nad juhuslikel ajenditel. TPI ehitusteaduskonna vastuvõttus moodustavad nad ligikaudu kolmandiku, nagu esimesed ja teisedki.

Me ei tohi tõsielu ees silmi sulgeda, sest kõne all ei ole üksnes kõrghariduse kvaliteet, vaid ka kommunistliku ühiskonna kodaniku kujundamine.

Laps kujuneb vanemate, kasvatajate ja ümbruse järri. Hilisem ümberkujundamine on raske ja kulukas. On muidugi ka inimesi, kes toimivad ja arenevad vastupidiselt eeskujudele, kuid siis on eeskujud äärmuslikud. Kui me ei ole rahul noortega, siis peame ^{sc d d} et me ei anna väärilist eeskujut.

Uue inimese kujundamine peab haarama nii last kui kasvatajat. Ka isad, emad, vanaisad ja vanaemad peavad end sihikindlalt kujundama uue inimese mudeli järgi, luues seega ümbruse lapse arenemiseks. Enesekasvatuse lahutamatuks osaks kõigil tasandil on seejuures suunav ja abistav kriitika ning enesekriitika.

Kus on aga see uue inimese mudel, kirjeldatuna igapäevase käibekeele terminoloogias? Miks teda ei looda?

Sageli kuuleme räägitavat, et uus inimene kujuneb stiihiliselt, on mingi statistiline keskmine jne. Kui nii, milleks siis üldse enam kasvatamisest, planeerimisest ja kujundami-

SAMAL TEEMAL: «Kõrrest koolist ja mentaliteedist», «Edasi» 19. det. 1979, 4. jaan., 16. jaan., 12., 12. ja 27. veebr. s. a.

sest rääkida. Paneme käed rüppe ja tunnistame, et inimene on võimetu sotsiaalseid protsesse juhtima.

Mida siiski ette võtta selle kolmanda kategooriaga, kõrgkooli kirstunaelaga?

Loomulik oleks neid kõrgkooli üldse mitte lubada. Selekteerimine raskusi ei valmistaks. Võiks tihendada eksamifiltrit, rakendada dots. A. Lõhmuse võimekusteste, võtta rohkem arvesse keskkooli tulemusi (näit: keskmise hindega alla 3,5 sisseastumiseksamitele mitte lubada), jne.

Kuid siis jääks vastuvõtuplaan täitmata. Plaaniorganid peaksid oma arvamuse välja ütleva: kas nad soovivad asjatundlikke spetsialiste või lihtsalt diplomiga inimesi. Kolmandast kategooriast õiged spetsialiste ei saa mitte mingisuguste pedagoogiliste ja kasvatustlike võetega. Nad kujunevad, kui neid palju tuleb, rahvamajandusele lihtsalt koormaks, nagu nad seda on ka viie aasta jooksul kõrgkoolile.

Mulle näib, et kõrgkooli tegevust ei saa planeerida nende põhimõtete järgi, mis kehtivad mujal rahvamajanduses. Kõrgkooli tegevuse planeerimine peab olema ülimalt paindlik. Loosung «Kaader otsustab kõik» ei käi ju kvantiteedi, vaid kvaliteedi kohta.

Seega: kehtestada reaalsemad vastuvõtuplaanid. Kasvõi sellepärast, et kõrgkoolide aineline baas ei vasta üliõpilaste arvule. Teisisõnu: kõrgkoolid on tugevasti üle koormatud. Rahvamajandusele on aga kasulikum rakendada tööle üks tugev spetsialist kahe nõrga asemel.

Teine tee oleks kõrgkoolile sobi atu kontingendi vähendamine. See on kvaliteetse keskhariduse omandamise probleem (praegu andmise probleem).

Paljud õpetajad otsivad ja soovivad uusi hindamis- ja kasvatamisviise, visandavad ideaalse õpilase mudelit. Väljakujunenud survestüsteem

jätkab aga visalt protsentide nõudmist, märkamata, et saab oksa, millele ise istub. Ametlikult on küll keelatud õpetajate ja koolide reastamine õppeedukuse järgi, tegelikult seda siiski tehakse. Võtame kas või Läti NSV ja Eesti NSV haridustöötajate vastõlmitud sotsialistliku võistluse lepingu. Võistluse aluseks on 19 näitajat, sealhulgas õppeedukus, kaudselt küll, aga siiski (p.6. Keskhariduse omandamine, %; p.9. I—XI klassidest väljalangevus, %). Seega ikkagi protsendid kvaliteedi asemel, mistõttu tõsiseid nihkeid paremuse suunas üldhariduskoolilt oodata ei ole. Ajutise abinõuna kõlbaks siiski loosung: kahtedega klassist klassi, aga mitte keskkoolist kaugemale. Kõrgkool pääseks tühjast tööst ja saaks rohkem vaba aega, et lahendada oma siseprobleeme, eelkõige aga õpetada õppida soovijaid. Paraneks ka distsipliin, sest kaoks kolmanda kategooria ülimalt negatiivne mõju teistele.

Noorte mentaliteeti ja hoiakuid kõrgkoolis muuta on raske, sest kõrgkool ei ole ^o saar keset ookeani. Üliõpilane on ümbrusest lahutamatu, mistõttu temani jõuab väga pikaldaselt teadmine, et ta peab paljust ümbritsevast üle olema, et saada uue elu juhiks ja kujundajaks. Kuid selle töö eest ei ole meil kuhugi põgeneda. Kõrgkool peab tugevdama noore inimese õppimissoovi, õpetama teda õppima, looma talle head õppimisvõimalused, valmistama teda ette mitte ainult homseks, vaid ka järgmiseks sajanuiks. Selle saavutamiseks on iga kõrgkool ja teaduskond fikseerinud vastavate plaanidega. Nende elluviimine ongi kõrgkooli kasvatustöö sisu. Ja siin pörkamegi kokku jäämägedega!

Ka kõrgkoolis pakutakse kvaliteedi pähe formaalseid protsente. Hindamise aluseks ei ole lõpetanute teadmised, oskused ja hoiakud, vaid lõpetajate protsent, õppeedukuse protsent, osavõtt isetegevusest, osavõtt ÜTÜ-st, EÜE-st, ÜKB-st jne. jne. Vorm tapab sisu — niisugune on kõrgkooli enda mentaliteet, ja just see vajab esmajärjekorras reformimist.

(Järg 8. lk.)

HÄDA EI ANNA HÄBENEDA

(Algus 4. lk.)

Kõrgem haridus antakse meil tasuta ja keegi ei kujutlekski asja teisiti. Miks on aga tasuta arvestuste ja eksamite korduv ümbertegemine? Tuleb välja, et me ise soosime looderdamist. Käiakse nii kaua, kuni õppejõud tüdineb ja kolme sisse kirjutab. Ja tüdinebki. Alguses tal süda valutab, siis muutub ta ükskõikseks, lõpuks ei keeldu ka pakutust. Üliõpilane surub alt peale, ülemused ülevalt. Kaob nõudlikkus, kaob meisterlikkus, kaob distsipliin.

Iga kordustöö, korduseksam, õppeaasta kordamise eest, kui selleks puuduvad mõjuvad põhjused, tuleks maksta, maksta riigikassasse oma taskust või ema-isa taskust (praakkasvatuse eest).

Loogika reeglite kohaselt peaks parim lõpetaja saama ka parima koha. See stimuleeriks üliõpilasi kogu õpiaja vältel. Tegelikuses kipub asi sageli vastupidi olema. Tarvitseb rühma viimasel enne lõpetamist vaid abielluda ja ta satub eelisjärjekorda ning tema valikuvõimalused muutuvad niisama headeks kui rühma priimusel. Tulevase töökoha stimuleeriv toime kaob aga hoopiski, kui suunamine viia läbi 2—3 aastat enne lõpetamist. Nähtavasti suurendab selline suunamine Eesti NSV oludes ka väljangevust.

Järeldus: suunamiseeskirjad peavad olema sellised, et parim lõpetaja saaks parima ja halvima lõpetaja halvima koha. Otstarbekas oleks ka diplomite jagamine kategooriatesse. Näiteks nii: I kategooria (diplom kiitusega), II kategooria (keskmine hinne suurem kui 3,80), III kategooria (keskmine hinne väiksem või võrdne 3,80).

Kõrgkooli esmaseks ülesandeks on õpetamine. Kõrgkool ju selleks ongi, et õpetada, välja koolitada spetsialiste. Kas me aga hindame vajaliku väärikusega õppetööd ja selle läbiviimist? Me teeme õppetöös pause mitmesuguste abistamisaktsioonide sildi all. Saadame õppetöölt inimesi koosolekutele istuma, riidehoidu tööle, rahvamatkale, doonorite päeval verd andma, fluorograafilisele läbivaatusele jne. Ka üliõpilane ise leiab musttuhat põhjust õppetöölt puududa (ühiselamuvälvest kuni järelmalevani, pulmapeost kuni kooli kokkutulekuni). Me läheme kergema vastupanu teed, mõtlemata homsele. Me ei vaevu otsima mõistlik-

ke teid oma ettevõtmiste realiseerimiseks. Me arvame, et õppetöö talub kõike, ja eksime. Õppetöö on muutumas põhitegevusest abitegevuseks, ebameeldivaks kohustuseks. Nii kujunebki kõrgkooli uut moodi mentaliteet.

Ettepanek: tõsta õppetöö ainsusse, hinnata väärtuselt õppejõu pedagoogimeisterlikkust.

Aastate jooksul on välja kujunenud arusaamine, et ühiselamu on kõrgkooli osa ning õppejõud ühiselamu korra- ja moraalivealvur. Korda ja moraal ühiselamutes aga ei ole, vaatamata aastatepikkustele püüdlustele. Uskumatu järjekindlusega saadame õppejõude endiselt ühiselamutesse valvesse ja räägime üliõpilaste omavalitsuse vajadusest, selle asemel, et tööle rakendada korralik ühiselamu juhtkond. Usun, et keegi ei söanda teha ettepanekut, isegi mitte eksperimendi korras, viia hotellid ühiskondlikele alustele ja iseteenindusele. Sajad ühiselamud sõna otseses mõttes seda siiski on.

Miks peab kõrgkool muretsema üliõpilase eluaseme eest, selle remondi ja korrasoleku eest? Nii võiks ju ka sööklad ja einelauad allutada kõrgkoolile ja veel palju muudki. See on naturaalmajapidamine 20. sajandi lõpul.

Minu arvates on ainult üks tee seda valusat probleemi lahendada — eraldada ühiselamud kõrgkoolist, moodustada nende haldamiseks ühiselamute trust, muuta üürimäärad tegelikkusele vastavaks ja lisasissetulekutega luua normaalne ühiselamu juhtkond. Iga sisseastuja pöördugu vajaduse korral ühiselamute trusti poole ning sõlmigu konkreetne leping.

Kõrgkool on uue inimese ja juhi kujundamise eelpost. Sellepärast on mõistetav ka paljude kolleegide mure kõrgkooli ja tema mentaliteedi pärast. Väheseks jääb aga nende arv, kes avalikult tahaksid sõna sekka öelda. Passiivsus ei ole maad võtnud üksnes üliõpilaste seas!

Üks on päris selge — kõrgkooli elu vajab reforme. Ja nendega ei saa kaua viivitada.

LEMBIT JOORITS,

TPI ehitusteaduskonna dekaan